

SZÓKE DÁVID SÁNDOR

A művész maszkja mögött

GEREVICH JÓZSEF:
SZEMFÉNYVESZTŐ MŰVÉSZET

Gerevich József *Szemfényvesztő művészet* (2021) című kötete nagyfokú gondolatgazdagsággal és éleslátással enged betekintést a különféle műalkotások pszichés műhelymunkáiba, szép magyarázatát adva azoknak a lélektani körülményeknek, amelyek során a művész önmagával, a környezetével és a művel való kapcsolatai és benső küzdelmei a műalkotásban tükröződnek, s ahogy a közönség találkozik a kész munkával. Gerevich könyve e komplex folyamatot a festészet, az irodalom, a zene és a film példáival szemlélteti, olyan alkotókat szólítva összehasonlító párbeszédre, mint Virginia Woolf, Frida Kahlo, Ernest Hemingway, Petőfi Sándor, Federico Fellini, Tolsztoj, Beethoven, Mozart, Paul Gauguin, Sylvia Plath, Vincent van Gogh vagy Lucian Freud. A kötetben több ízben felmerül a szerző halálának, elnémulásának, a műalkotás háttérül szolgáló traumatikus élményeknek és a leleplezendő művészi maszknak problémája, melyeket a szerző gondos precizitással jár körbe.

Labirintus Kiadó
Budapest, 2021
400 oldal, 11 900 forint

mérlegen

Provokatív állítással indít a könyv első fejezete. Gerevich szerint ugyanis a szerző minden esetben része a művének, s a műalkotás számára nem más, mint egy álarc, amely mögött felfedezhető az alkotó szubjektív jelenléte. Ahogy a szerző rávilágít, ennek érzékeltes magyarázatát adják azok az egyes alkotók életrajzában megfigyelhető körülmények, amikor a művész nem hajlandó megválni az alkotásától, valamint azok az életrajzi helyzetek, amikor egy mű a pusztán művészi indíttatásból, mindenféle külső kényszerítő erőttől elkülönülve jön létre. Az önkifejezésnek ez utóbbi formája különösen érdekes a Francisco Goya a spanyol királyi udvar számára készített festményeinek, rézkarc-metszeteinek és falfestményeinek összehasonlító vizsgálatában, amelyek, mint Gerevich mondja, két külön világot tükröznek, hiszen utóbbi munkái (*Kolosszus*, *Fekete festmények*) az önkifejezés spontán erejé-

vel áradtak belőle. A számos példa közül kiemelendő Gustave Flaubert kijelentése („Bovaryné én vagyok.”), a női karakter maszkja mögé bújó férfiíró, a jungi „anima” – „animus”, valamint az irodalmi alkotáson keresztül a társadalmi nemek közti átjárás kérdéseit is felszínre hozhatják. Az alkotó személytelenségére és az életrajz és a fikció keveredésének összetettségére összpontosít a második fejezet. A paradigmát, mely szerint a műnek teljességgel el kell határolódnia az alkotó kezétől, megkérdőjelezi a vallomásos költészet, ahol az alkotó dekonstruálja a maga életrajzát, valamint az életrajz és a fikció közötti határátlépések, amikor a szerző beleéli magát szereplői sorsába, illetve benne él a műben.

A műalkotás szolgálhat az alkotó represszív formában élő vágyai kiteljesítésének eszközéül. Sigmund Freud álmfejtésről szóló nézetei alapján igyekeznek alátámasztani a feltevést, amely szerint szinte minden műalkotás magán hordozza a vágyteljesítés bizonyos fokozatait, miközben óvatosan megjegyzi, hogy a vizsgálathoz pusztán azok a művek és alkotók relevánsak, akiknél az élettörténet és az alkotás egymással minden kétséget kizáró kapcsolatot feltételeznek. A műalkotások különleges aspektusát adják a halálközeli élmények, amikor a mű magán hordozza az idő reszketését, valamint az alkotó és az alkotás végességét. A szerző részletesen beszél a szerző és a közönség, művészek és múzsáik, valamint az alkotók egymás közötti találkozásairól, a traumatikus élményekről, a szerzői önreflexióról, valamint az alkotói némaságha burkolódás pszichológiai összetevőiről. A művészet közönségre gyakorolt hatásainak negatív és pozitív oldalai különösen hangsúlyosak Gerevich könyvében, hiszen tiszta magyarázatát adja azoknak a szociálpatológiai sajátságoknak, amikor a műalkotás – határozott célból vagy teljesen akaratlanul – a befogadót cselekvésre készíti.

A műalkotás pszichobiográfiai elemzéséhez elengedhetetlen szempont a spontaneitás és a tudatosság dimenzióinak felderítése, amelynek során Gerevich a művészi identitás kialakulásához és teljességéhez vezető kreatív tevékenységeket stimuláló állapotokról ad széleskörű tájékoztatást. A kötet záró szakasza a művészt a közönséget bábként rángató, enigmatikus Svengaliként, egy sötét maszk mögött settenkedő mágusként írja le, aki saját életrajzát és személyiségét a műveiben folyamatosan újraalkotja, a valóságelvárásaira a képzelet játékos irrealitásával felelve.

A *Szemfényvesztő művészet* e rendkívül összetett pszichológiai és esztétikai összetevőket olvasmányos stílusban tárja fel az olvasók számára. Bár Gerevich elsősorban képzőművészeti és irodalmi példákat használ, a zene- és filmtörténet egyes alakjai, valamint az állatvilágban megfigyelt Svengali-bűvölet (a menyét Gerevich értelmezésében az egyik legnagyobb művész az állatfajban), ha pusztán egy-egy mozzanat erejéig is, művét további színekkel látják el. A *Szemfényvesztő művészet* záró gondolatai kitűnően összegzik a könyv alaptételeit. Minden műalkotás egy vágyteljesítés produktuma, melynek során a művész a valóságot a maga elvárásaihoz rendeli. A művész maszkja alól így alternatív valóságok dimenziói sejlenek fel, melyek elragadó áramlatait munkáiban rögzíti.